

ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА СТАНІСЛАВА ПАРХОМЧУКА

30 листопада 2025 р. виповнюється 100 років від дня народження історика, дипломата, дослідника міжнародних відносин і національно-визвольних рухів Африки й Азії, доктора історичних наук, професора Станіслава Максимовича Пархомчука. Його наукова та дипломатична діяльність залишила помітний слід у вітчизняній історіографії, а внесок у вивчення міжнародних процесів ХХ ст. актуальний і сьогодні.

Народився він 30 листопада 1925 р. у с. Човнова на Житомирщині в родині Максима Івановича (1894—1971 рр.) й Теклі Григорівни (до заміжжя Поліщук; 1897—1958 рр.). У подружжя було п'ятеро дітей, Станіслав став наймолодшим. Дитинство його минуло в атмосфері любові і традиційних цінностей. Батько мав сильний характер, був людиною принциповою, а мати — мудрою й турботливою жінкою, яка згуртувала родину.

Під час Другої світової С.М. Пархомчук воював у партизанському загоні, який діяв на Волині. Бойовий досвід загартував його характер, що вплинуло на подальшу наукову та громадську діяльність. По війні вступив у Київський державний університет ім. Тараса Шевченка (факультет міжнародних відносин), який

Цитування: Віднянський С., Пархомчук О. До 100-річчя з дня народження доктора історичних наук, професора Станіслава Пархомчука. *Український історичний журнал*. 2025. № 5 (584). С. 246—249.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

закінчив 1949 р. — це був перший випуск цього факультету. В 1951—1953 рр. навчався у Вищій дипломатичній школі МЗС СРСР. Працював у Раді Міністрів СРСР, в Українському товаристві дружби і культурних зв'язків із закордоном, завідував сектором наукових зв'язків із зарубіжними організаціями в апараті Президії АН УРСР.

У 1956 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Роль Радянського Союзу в боротьбі румунського народу за звільнення від фашистського іга і встановлення народно-демократичного ладу (1941—1945)». Від 1957 р. й до останніх днів свого життя працював в Інституті історії АН УРСР (нині Інститут історії України НАН України): 1957—1963 рр. — старший науковий співробітник відділу історії країн народної демократії, 1963—1970 рр. — старший науковий співробітник відділу нової і новітньої історії зарубіжних країн, 1970—1975 рр. — завідувач відділу історії країн зарубіжного Сходу. У 1965 р. захистив докторську дисертацію «Революційна боротьба румунських трудящих за розвиток країни по демократичному шляху, за мир і дружні відносини з СРСР».

Постать С.М. Пархомчука посідає особливе місце в українській історичній науці ХХ ст. Попри обов'язковий у ті часи ідеологічний контекст, його праці вирізнялися глибоким аналізом джерел, широким використанням закордонних матеріалів і прагненням до комплексного дослідження політичних процесів. Його ґрунтовні студії з історії Румунії, міжнародних відносин та антиколоніальних рухів залишаються джерелом для сучасних дослідників, вони важливі й у ширшому політичному контексті. Підхід С.М. Пархомчука до вивчення історії Румунії демонстрував системне розуміння політичних і соціально-економічних чинників, що визначали розвиток цієї країни у ХХ ст. Окрему увагу він приділяв румунсько-радянським відносинам, а також питанням боротьби Румунії з нацистською окупацією та її повоєнному розвитку. У своїй докторській дисертації історик розглядав не лише внутрішні трансформації в Румунії, а й зв'язок їх із глобальними політичними тенденціями.

Від 1960-х рр. С.М. Пархомчук значно розширив коло своїх наукових інтересів, звернувшись до теми національно-визвольних рухів у країнах, що розвиваються. Цей напрям досліджень відповідав реаліям тодішньої міжнародної ситуації, коли світ переживав хвилю деколонізації. Важливо зазначити, що, не обмежуючись аналізом подій, він розглядав процеси деколонізації у взаємозв'язку з міжнародною політикою, економічними факторами, боротьбою різних політичних сил у нових державах. Однією з ключових праць із цієї тематики в радянській історіографії була колективна монографія «У боротьбі за ліквідацію колоніалізму» за редакцією С.М. Пархомчука, за яку 1975 р. його відзначили премією АН УРСР ім. Д.З. Мануїльського (став першим лауреатом цієї єдиної на той час академічної відзнаки з гуманітарних наук). Загалом здобутки вченого з історії антиколоніальних рухів зберігають свою актуальність для дослідників глобальної деколонізації і впливу цих процесів на сучасний світовий порядок.

У 1963—1965 рр. Станіслав Максимович обіймав посаду радника Європейського відділення ООН у Женеві. То був період активної участі цієї глобальної

міжнародної організації у процесах мирного врегулювання конфліктів, а також сприяння економічному й політичному розвитку молодих держав. Досвід роботи в ООН дав йому можливість безпосередньо спостерігати за змінами у світі, що безумовно вплинуло на його подальші наукові дослідження.

С.М. Пархомчук був не лише істориком, дослідником міжнародних відносин, а й людиною виняткової цілеспрямованості, чесності та неабиякої працездатності, адже поєднував наукову діяльність із викладанням, працював радником ООН, займався громадською роботою. Заразом залишався відкритою й щирою людиною, завжди знаходив час для рідних, друзів, учнів.

Станіслав Максимович став натхненником і наставником для багатьох молодих істориків та міжнародників. Він виховав цілу плеяду дослідників, котрі продовжили його справу. Серед них І.М. Хворостяний, М.Д. Несук, В.К. Гура й ін. Був вимогливим, але справедливим викладачем і науковим керівником. Не терпів поверхового підходу, навчав своїх студентів та аспірантів мислити критично, аналізувати першоджерела, завжди шукати істину. Його лекції були справжніми дискусіями, він спонукав молодь до наукових пошуків і власних висновків. Учні згадують його як людину відкриту, щирю, безкомпромісну, яка повсякчас їх підтримувала, допомагала розвиватися, йти власним шляхом.

У 2007 р. в Інституті історії України НАН України побачило світ видання «Проблеми балканістики, сходознавства та міжнародних відносин: збірник наукових праць пам'яті доктора історичних наук, професора Пархомчука Станіслава Максимовича». Окрім тематичних статей учнів та істориків-міжнародників і сходознавців, тут надруковано спогади про вченого його давніх друзів і колег. Так, професор І.Ф. Черніков дав вичерпну характеристику своєму товаришеві: «Високий професіоналізм, унікальна обізнаність у кожній конкретній справі, пов'язаній з дослідницьким процесом, чіткість і рішучість та в той же час виваженість, почуття оптимізму й гумору — такі риси дійсно мав Станіслав Максимович, природжений організатор науки, організатор, як кажуть, від Бога... Йому також була властива і така дорогоцінна людська риса — готовність завжди прийти на допомогу ближньому. Відчув це на собі... Станіслав Пархомчук до останніх днів свого короткого життя (йому ще не виповнилося і 50-ти років, коли він трагічно загинув) був пристрасно відданий українській балканістиці, став одним з перших подвижників відродження й розвитку вітчизняного сходознавства у новітній період». Однокурсник С.М. Пархомчука професор Р.Г. Симоненко поділився своїми спогадами, які, на його думку, «допоможуть розкрити непересічну людську особистість ученого, очевидно важливі для розуміння обличчя ювіляра, якого, на превеликий жаль, вже давно немає серед нас». Він згадав, зокрема, про допомогу від С.М. Пархомчука як керівника міжнародного відділу Президії АН УРСР в організації тривалого наукового відрядження в Польщу 1959 р., про надані ним матеріали з румунського архіву для доповнення й завершення статті Р.Г. Симоненка для «Українського історичного журналу» тощо.

С.М. Пархомчук був одружений із доценткою Київського державного університету ім. Тараса Шевченка, викладачкою англійської мови Наталією Петрів-

ною Аловою. В березні 1966 р. в їхній родині з'явилася на світ донька Олена, яка продовжила справу батька, стала докторкою політичних наук, професоркою Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, лауреаткою Державної премії в галузі науки і техніки.

2 липня 1975 р. в перший день своєї відпустки Станіслав Максимович трагічно загинув у с. Козин на Київщині, де був його літній будинок... Похований у Києві на Байковому кладовищі. За свою діяльність удостоєний п'яти урядових нагород. Пам'ять про Станіслава Пархомчука живе в його працях, його учнях, у спадщині, яку він залишив у науці й дипломатії.

Надійшло / Received 25.08.2025

Степан ВІДНЯНСЬКИЙ (Київ)

Stepan VIDNLANSKYI (Kyiv)

Олена ПАРХОМЧУК (Київ)

Olena PARKHOMCHUK (Kyiv)